

SUBOTNJA MATINEJA

Slučajevi Benjamin i Brod: talent nije kofer da ga poneseš sa sobom

AUTOR: [Miljenko Jergović](#) OBJAVLJENO: 15.03.2020. u 20:15

Walter Benjamin (lijevo) i Max Brod (desno)

Razlika je između književnog i likovnog ili glazbenog dara: književni nije bezuvjetan, ovisan je o kontekstu, onom privatnom i onom društvenom, o piščevom karakteru, životnim prilikama

Jedan od nespomenutih aspekata književnog talenta: darovit pisac, suprotno razumu, vjeruje u nadmoć imaginarnog svijeta nad golom zbiljom, vjeruje u vlastitu besmrtnost bijegom u tekst. Od 1932. i slutnje da će **Adolf Hitler** doći na vlast, **Walter Benjamin** živi kao progonjena zvijer. Bježi na Ibiza, iz Ibize u Nicu, iz Nice u Pariz, pa u San Remo, po Francuskoj ga naganjaju nacistički kolaboracionisti, i tako do u kasno ljeto 1940.

VEZANE VIJESTI

['Kuga' Alberta Camusa najvažniji je roman o opsadi Sarajeva](#)

[PIŠE MILJENKO JERGOVIĆ Knjiga kojom je Igor Mandić usmratio Krležu da bi mu omogućio novi život](#)

Sve vrijeme kao opsjednut piše, i to dvije vrste tekstova, među kojima nema jasne granice: filozofske, estetičke, teorijske tekstove o Baudelaireu, o filozofiji povijesti, o **Kafki**, o Parizu devetnaestog stoljeća, i književne, prozno-poetske svjetotvorne tekstove, bljeskovite minijature, fragmente i sličice od riječi, izrazito autorefleksivne, moderne u izrazu, na tragu kojih će u sljedećih pola stoljeća nastajati jedna nova književnost, koja će se, često i nesvjesno, pozivati na Waltera Benjamina. Bio je literarno najdarovitiji pjesnik i prozaist među filozofima dvadesetog stoljeća. Mislio je jasno i precizno, u njegovoj lirici, kao ni u njegovoj estetici, nije bilo mutnih mjesta, zatamnjenja ni sjenčenja; pisao je onako kako je **Paul Klee** crtao: jasnom, jednom povučenom linijom, koja se ne može brisati ni popravljati.

Benjaminu je rano bilo jasno što se događa: o Hitleru je krajem dvadesetih znao ono što će većina njegovih suvremenika s užasom shvatiti desetak godina kasnije, i na vrijeme je poduzimao sve razumne mjere da spasi život. U ljeto 1940. imao je vizu za Sjedinjene Američke Države, dragocjen papir za kojim su žudjeli toliki njegovi sunarodnici. Ali stalno ga je nešto u njegovom bijegu usporavalo.

Max Brod bio je Pražanin, angažirani Židov, cionist, vrlo plodan i monden prozni pisac. Bio je osam godina stariji od Berlinca Waltera Benjamina. Zajednički su im bili njemački jezik i interes za **Franza Kafku**, rana svijest o njegovoj genijalnosti. Po svemu drugom su se razlikovali. Brod je bio veoma društven čovjek, golemih ambicija u književnosti, ali nevelikog dara. Dok je Benjamin jurio ispred svoje epohe, kao književni i estetski budućnosnik, Brod je stvarao u duhu epohe, uvijek u onom malom, ali sigurnom zaostatku. Bio je u trendu. Ali ono po čemu će ga povijest književnosti upamtiti bila je svijest o veličini drugih.

Dana 16. ožujka 1938. Njemačka je krenula u najavljenju okupaciju Čehoslovačke i njeno uništenje. Dan ranije Max Brod ušao je u posljednji vlak koji će preći čehoslovačko-poljsku granicu. Pošao je na vrijeme, ostavljajući za sobom sav svoj svijet, sačinjen od njemačkog jezika, češke i praške zavičajnosti i domovinstva, i židovskog identiteta, mnogobrojne prijatelje - Brod je, za razliku od introvertiranog Benjamina, bio majstor u sklapanju prijateljstava - dom, te veliku, bogatu i sadržajnu kućnu biblioteku. Nosio je jedan veliki kofer s rukopisima Franza Kafke, kofer u kojem je bila buduća europska književnost, i telefonski imenik Praga za 1938. godinu.

Kada trideset godina kasnije bude umirao, ta će mu knjiga biti na radnom stolu. Dok vlak bude stajao na granici, znatiželjno će gledati kroz prozor, u jednoga zaista lijepog njemačkog policajca. U svemu je Max Brod bio pravovremen, ali nije zapravo stvorio ništa. Živio je kao državljanin Izraela, bio je izraelski pisac njemačkog jezika, i veliki sutvorac mita o Franzu Kafki. Prekršio je njegovu posljednju volju, i nije spalio Kafkine rukopise.

Da nije bilo Brodove prijateljske nevjere, Kafka bi ostao pisac dvije knjige priča. No, dok mu je povijest književnosti zahvalna na tom prekršaju, **Milan Kundera** u "Iznevjerenim oporukama" piše da je izdajući Kafkinu posljednju volju Brod stvorio presedan za sve one koji u budućnosti požele iznevjeriti piščevu posljednju volju. Max Brod je za Kunderu onaj na kojeg će se pozivati svatko tko u budućnosti naumi počinuti izdaju mrtvog prijatelja. Kundera je pisac, veliki pisac, i on je, naravno, u pravu. Povijest književnosti je u krivu. O nasljedstvu Maxa Broda i Franza Kafke krajem 2019. objavljena je u TIM pressu dragocjena knjiga **Benjamina Balinta** "Posljednji Kafkin proces".

Walter Benjamin imao je vizu za Sjedinjene Američke Države, ali je njegov brod isplovljavao iz portugalske luke. A da bi stigao do Portugala, trebala mu je španjolska viza. Dan prije nego što će stići na granicu **Francova** je Španjolska, slijedom volje svojih ideoloških i političkih saveznika, premda neutralna u ratu, odlučila vraćati s granice sve židovske izbjeglice. Očajni se Benjamin ubio tabletama morfija. Vjerojatno se ubio, premda su ga možda i ubili. Zli ljudi ili njegov očaj.

Između ova dva slučaja, Maxa Broda koji je stigao na posljednji vlak i Waltera Benjamina pred kojim se zatvorio posljednji prolaz, razlika je u manjem ili većem ulogu sreće. Ili uopće nije o sreći riječ, nego o tome što se Brod nije zaustavljao ni osvrtao, a Benjamin je u osam i pol godina bijega pred **Hitlerom** činio sve da uspori svoje kretanje. Brod je spašavao svoj život i zaostavštinu Franza Kafke. Benjamin je spašavao dar. "Talent ne možeš nositi sa sobom kao kofer", stih je **Roberta Lowella**. Talent Waltera Benjamina je, kao i talent baš svakoga drugog pisca, bio vezan za prostor njegova svijeta. I nije to pitanje jezika, nego teme, mjesta i prostora, lokaliteta, doma, zavičaja, mikrokulture i civilizacije.

Berlinskoga djetinjstva i koncentracijskih logora, koji su nicali za Benjaminovim leđima. Napokon, talent je pitanje i nečega još mnogo strašnijeg: oni koji su progonili Waltera Benjamina bili su važni protagonisti njegova djela, bili su, na neki nepodnošljiv način, dio njegova talenta. Razuman čovjek spašava život, jer obično je samo to dovoljan preduvjet da se spasi i sve drugo. Ali što kad se u istoj koži s razumnim zadesi i talentiran? Književni talent ne može biti nehotičan, neotkriven, slučajan i nepovezan sa čovjekovim karakterom. Za književnost se ne može biti talentiran kao za glazbu. I onda se čovjek zatekne pred iskušenjem da bira: hoće li spašavati živu glavu ili vlastitu svjetotvornost? Walter Benjamin u svojim je minijaturama stvarao svijet.

Bježeći pred Hitlerom, godine 1935, objavljuje svoj, vjerojatno i najslavniji tekst, "Umjetničko djelo u doba mehaničke reprodukcije", koji konceptualizira ono što će biti važno u povijesti fotografije, filma, glazbe... S "Umjetničkim djelom u doba mehaničke reprodukcije" započela je pretpovijest digitalne ere. Taj esej je Benjaminova Amerika u koju nikad nije stigao.

Max Brod dovršavao je, koncipirao i rekoncipirao rasuti teret Kafkinih rukopisa. Ono što danas od Kafke čitamo u značajnoj je mjeri određeno marom i čitateljsko-spisateljskim konceptima njegova nevjernog prijatelja. Ali nije određeno Brodovim talentom. Jer Max Brod nije upisivao sebe u Kafkin tekst.

On, zapravo, nije upisivao sebe ni u svoj tekst, premda je mislio da upravo to čini. Upisivao je u tekst svoje židovstvo, stvarni ili pretpostavljeni kolektiv, upisivao je obrazovanog i čuvenog pisca - onakvog kakvim ga vide drugi, ali nije bio u stanju upisivati samoga sebe, tako da mi, zapravo, o Maxu Brodu ne znamo ništa. Najbolje što je za sobom ostavio - mimo cijelog jednog Franza Kafke - slučajne su anegdote i uspomene suvremenika. Telefonski imenik Praga, s kojim nije znao što bi. Sjećanje na ljepotu izbjegnutog ubojice, koja ga je samo zbunjivala. I njemački jezik, koji više nije bio njegov i koji ga je razlikovao od njegova naroda u Izraelu... Od svega toga darovit bi pisac stvorio veliku književnost.

Književni talent nije bezuvjetan. Od svih umjetničkih talenata on je najviše povezan sa životnim okolnostima, s vremenom i mjestom, sa čovjekovim karakterom. Zacijelo, pisac može biti hulja, može biti i najgori čovjek na svijetu, samo da je u skladu s vlastitim talentom. Jedino je njemu obavezan. Književni talent češće je prokletstvo nego što je blagoslov. Jer pisca zaustavlja u bijegu od ubojica.

Tagovi [# Franz Kafka](#) [# književnost](#)

IZDVAJAMO

Gloria

RIJEŠITE KVIZ Znete li dovoljno o virusu Covid-19? Kroz 11 pitanja saznajte koliko ste upoznati sa simptomima, zaštitom i sprečavanjem širenja bolesti